

El protagonista del concurs televisiu 'El gran dictat' és el català actual. Però què fa que una paraula que es diu al carrer s'acabi incorporant al diccionari? Marc Serrano i Òssul ens ho explica

Al principi fou el verb

UNA PARAULA NO ÉS UN OBJECTE, un moble ni una cosa inerta, sinó un ésser ben viu; més concretament, per entendre'ns, una mena d'*insecte*: neix, creix, cria i mor. Algun dia, en algun lloc, algú va dir o escriure, per primer cop, cada paraula d'aquest article, i també les farà servir –ai las– per última vegada. Per esprémer el símil –i rematar-lo–, els *entomòlegs* que identifiquen aquestes adorables *cuques* nounades (els bebès mot) i que n'estudien els processos de formació són els neòlegs, una paraula que –ai, ves– tampoc surt al diccionari. Amb el suport d'una quarantena llarga de col·laboradors voluntaris de tots els díguem-ne territoris de parla catalana (o, sense eufemismes, Països Catalans), l'Observatori de Neologia (ObNeo) detecta els termes que els catalanoparlants fem servir, però que no consten al diccionari normatiu, el de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), al qual fa arribar el fruit ingent d'aquesta tasca contínua de buidatge de textos: més d'un miler de paraules inèdites cada any.

"Les paraules no neixen totes de la mateixa manera", explica a l'ARA la coordinadora de l'ObNeo, Judit Freixa, que en desgrana les principals. Primera: el manlleu: "Es pot dir que, dins de la nostra llengua, aquella paraula, si no hi ha nascut, hi ha arribat". Segona: "Quan es descobreix alguna cosa, és a dir, s'aïlla un nou concepte especialitzat i necessita una paraula, normalment la proposen els especialistes, i les institucions poden validar-la o canviar-la". El seu equip, però, assisteix els parts lèxics naturals: "Ens ocupem, sobretot, de les paraules que els parlants necessiten en el seu dia a dia. Pot ser que algú la digui en un mitjà i altres la sentin i es comenci a difondre, i altres vegades pot néixer de manera més familiar; llavors, és difícil que arribi a formar part de la llengua, però sí d'un sector de la societat". La doctora Freixa hi afegeix, encara, els neologismes semàntics: mots vells que sumen un significat nou: *cúpula*, per exemple, ha saltat dels edificis a les organitzacions.

per Marc Serrano i Òssul

Els usuaris i els erudits s'empaiten, però no lluiten: ús i normativa conviuen i avancen en paral·lel. "Una cosa és la realitat oficial i una altra cosa és la vida dels parlants", avisa, i admet: "És molt difícil expressar-se només amb les paraules del diccionari en totes les situacions"; sobretot, en les informals: el purista hi pot fer el ridícul. Qualsevol vocable del carrer passarà la ratlla? I ara! Només si plau al guardià de la llengua: "S'ha de demostrar que, realment, aquella paraula és *necessària*". Defensa *interanual*, que aprova els tres altres exàmens: està ben formada i no és malsonant ni redundant (com *rúcula*: ja tenim "ruca"). Alguns mots ben formats no conqueriran el diccionari fins que resultin imprescindibles; uns altres, útils però problemàtics (*pijo*, *mojito*), faran la viu-viu lluny d'unes pàgines que també n'exclouen molts de sectorials –gràcies, Termcat!– o propis de tal o qual dialecte o registre; en canvi, força paraules velles que sí que hi són es fan servir poquíssim.

En un idioma amb les febleses del que ens ha tocat, els acadèmics són més prudents a l'hora de fixar estrangerismes, indica Freixa, i els parlants, sospita, més insegurs. Mentrestant, l'elit de les paraules creix: fa un mes i mig, l'IEC va incorporar-n'hi 51 com ara *creuerista*, *fibromiàlgia* o *olivada*, reportades per l'ObNeo any rere any, i 300 usos nous: el rei, *estelada* com a bandera *indepe*, el neologisme de l'any 2014. Com es pesca un mot lactant? "El que fem és agafar textos reals dels parlants, anar-los llegint amb els ulls o amb unes màquines, i buscar aquestes paraules en els diccionaris, i veure si hi són acceptades o no". Van començar amb el *Diari de Barcelona* i l'*Avui*, i ara buiden molts diaris de la nació completa i, per contrapesar els col·legues que els corregeixen, revistes generalistes i textos de ràdio. Els resultats identifiquen "una part molt important del que està passant a la llengua". Obtenir-los és possible gràcies al suport econòmic de l'acadèmia nacional i del Centro Virtual Cervantes. L'ObNeo disposa de prou calés? "Amb una dotació econòmica més gran, la feina que es podria fer seria òptima perquè podríem donar resultats amb molta més fiabilitat i exhaustivitat, i buidar altres tipus de textos: per exemple, de xarxes socials. Això seria magnífic". Com l'indiscutible lideratge romànic de l'observatori en la matèria: en coordina xarxes del castellà americà i peninsular, i els seus homòlegs gallec, asturià i italià han sorgit a imatge i semblança seva.

Empès per l'ímpetu de la seva directora, la doctora Maria Teresa Cabré Castellví (l'Argentera, Baix Camp, 1947), autora de l'article central d'aquest *Rar* sobre el mestre Pompeu Fabra, l'ObNeo sorgeix el 1988 com a grup de recerca de la Universitat de Barcelona (UB), si bé el 1994 s'incorpora al nou Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) d'una jove, llavors, Universitat Pompeu Fabra (UPF), dins el qual penja, des del 2001, de l'IULATERM, un grup de recerca consolidat avalat pel govern. Lingüista i filòloga, Cabré és catedràtica de terminologia i lingüística de la Pompeu –actualment, emèrita–, on dirigeix, també, la càtedra Pompeu Fabra. I això no és tot: el juny de l'any passat, va esdevenir –alto– la màxima autoritat normativa del català en accedir a la presidència de la Secció Filològica de l'IEC. "En reconeixement a una trajectòria científica i docent que ha contribuït a prestigiar la llengua catalana", literalment, va rebre al maig la Creu de Sant Jordi. Guanyada mot a mot. ■

PARAULA VIVA: LÈXIC EN EXPANSIÓ

A la pàgina de la dreta, us presentem algunes de les noves paraules que l'IEC acaba de beneir. El diccionari normatiu en línia de l'acadèmia de la llengua i les seves aplicacions incorporen 51 entrades noves de trunca i uns tres centenars d'esmenes –moltes, afegitons– d'articles ja existents. Entre aquestes novetats, l'accepció 1.3 d'*estelada*: "Bandera groga amb quatre faixes vermelles i un triangle a l'asta que té al mig una estrella de cinc puntes, símbol del moviment per la independència de Catalunya o dels Països Catalans". La quadribarrada amb l'estel solitari existeix des de fa 11 dècades, però, perquè assolís l'oficialitat lingüística, ha calgut que bona part dels balcons del país n'estiguessin endomassats.

dosè -ena

[LC] [MT] Darrer component dels numerals ordinals compostos que corresponen a numerals cardinals acabats en 'dos'. Ex.: *mil dosè, cent dosè*.

grúmol

m. [ZOI] [LC] **CLOÏSSA** .

santfeliuenc -a

1 adj. i m. i f. [LC] Natural de Sant Feliu de Llobregat, de Sant Feliu de Codines, de Sant Feliu de Guíxols, de Sant Feliu de Pallerols o de Sant Feliu Sasserra.
2 adj. [LC] Relatiu o pertanyent a Sant Feliu de Llobregat, a Sant Feliu de Codines, a Sant Feliu de Guíxols, a Sant Feliu de Pallerols o a Sant Feliu Sasserra, o als seus habitants.

olivada

f. [LC] [HO] Pasta feta d'olives trinxades i condimentada amb oli d'oliva, sal i espècies.

becada²

f. [LC] **BECAINA** .

creuerista

m. i f. [LC] [TRG] Persona que participa en un creuer.

esdevenimental

adj. [LC] [CO] [MT] Relatiu als esdeveniments.
Teories esdevenimentals.

vacacional

adj. [LC] Relatiu a les vacances. *Període vacacional.*

paradista

m. i f. [PR] Persona que té una parada en un mercat.

estelat -ada

1 *1 adj.* [LC] [FIA] Ple d'estels. *Un cel estelat.*
1 *2 adj.* [LC] Ornat amb un estel o amb més d'un. *Bandera estelada.*
1 *3 f.* [LC] Bandera groga amb quatre faixes vermelles i un triangle a l'asta que té al mig una estrella de cinc puntes, símbol del moviment per la independència de Catalunya o dels Països Catalans.
2 *adj.* [LC] [AGR] Que té una clapa blanca al front. *Una cabra estelada.*

fabular

v. intr. [LC] [FLL] [FL] Inventar trames o arguments.

fibromiàlgia

f. [MED] Síndrome crònica d'origen desconegut que es caracteritza per un dolor muscular difús i intens.

desvelar

v. tr. [LC] Revelar **1 1** .